

เรื่อง: ความรู้เกี่ยวกับ พรบ.ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ.2540

พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 เป็นเรื่องของการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของทางราชการ ที่ถือว่าเป็นข้อมูลสาธารณะซึ่งประชาชนมีสิทธิรู้ ขณะเดียวกันก็เป็นการคุ้มครองข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลที่อยู่ในความครอบครอง/ควบคุมดูแลของหน่วยงานของรัฐ ทั้งนี้ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการมีความสำคัญในการที่จะทำให้ประชาชนได้ข้อมูลข่าวสารที่สมบูรณ์ในการตัดสินใจ ได้รับทราบการทำงานของรัฐบาล รวมทั้งมีโอกาสในการร่วมกำหนดนโยบายของรัฐ อีกทั้งยังเป็นการควบคุมตรวจสอบการปฏิบัติงานของรัฐด้วย

ประโยชน์ที่ได้รับจากพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 ได้แก่

- การสร้างความโปร่งใสในการปฏิบัติงาน
- การมีส่วนร่วมทางการเมือง
- การพิทักษ์สิทธิประโยชน์
- การพัฒนาระบบประชาธิปไตย

หลักการตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 ประกอบด้วย

1. เปิดเผยเป็นหลักทั่วไป ปกปิดเป็นข้อยกเว้น

เป็นหลักการพื้นฐานที่ใช้กับข้อมูลข่าวสารทั่วไป ซึ่งตรงกันข้ามกับการปฏิบัติของราชการในอดีต ที่ถือว่าเอกสารของทางราชการเป็นความลับที่พึงสงวน โดยดำเนินการแบบปกปิดเป็นหลัก ดังนั้น ในช่วงแรก ๆ ของการบังคับใช้กฎหมายนี้จึงมีอุปสรรคต่าง ๆ เพราะขัดกับการปฏิบัติและความเคยชินของข้าราชการ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันราชการต้องปฏิบัติ ตามกฎหมายดังกล่าว โดยเปิดเผยข้อมูลเป็นหลัก ส่วนการปกปิดหรือไม่เปิดเผยข้อมูลนั้น จะต้องเป็นไปตามข้อยกเว้นที่กำหนดไว้ในกฎหมายฉบับนี้ไว้เท่านั้น

2. ข้อยกเว้นต้องเป็นไปตามกฎหมายเท่านั้น

ในมาตรา 14 และมาตรา 15 ของพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 ได้กล่าวถึงเหตุผล/ข้อยกเว้นของการไม่เปิดเผยข้อมูล ซึ่งหากไม่เป็นไปตามข้อยกเว้นดังกล่าว ก็ต้องใช้หลักการข้อ 1 คือการเปิดเผยข้อมูล

3. การคุ้มครองข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล

เป็นการคุ้มครองข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล ตามกฎหมายเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล โดยปกปิดเป็นหลัก เปิดเผยเป็นข้อยกเว้น ซึ่งตรงข้ามกับหลักการข้อ 1 ที่ใช้กับข้อมูลข่าวสารทั่วไปของทางราชการ โดยหลักการข้อ 3 นี้ จะใช้กับข้อมูลข่าวสารของราชการที่มีลักษณะเป็นข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล ขอบเขตการบังคับใช้กฎหมาย

ในนิยามความหมายต่าง ๆ ของพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 (มาตรา 4) เป็นการกำหนดขอบเขตการบังคับใช้กฎหมายไปในตัวด้วย โดยมีนิยามความหมายของคำต่าง ๆ ดังนี้

1) ข้อมูลข่าวสาร

หมายถึง สิ่งที่สื่อความหมายให้รู้เรื่องราว ข้อเท็จจริง ข้อมูล หรือสิ่งใด ๆ ไม่ว่าจะการสื่อความหมายนั้นจะทำได้โดยสภาพของสิ่งนั่นเอง หรือโดยผ่านวิธีการใด ๆ และไม่ว่าจะได้จัดทำไว้ในรูปของเอกสาร แฟ้ม รายงาน หนังสือ แผ่นผัง แผนที่ ภาพวาด ภาพถ่าย फिल्म การบันทึกภาพหรือเสียง การบันทึกโดยเครื่องคอมพิวเตอร์ หรือวิธีอื่นใดที่ทำให้สิ่งที่บันทึกไว้ปรากฏได้

2) ข้อมูลข่าวสารของราชการ

หมายถึง ข้อมูลข่าวสารที่อยู่ในความรับผิดชอบหรือควบคุมดูแลของหน่วยงานของรัฐไม่ว่าจะเป็นข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานของรัฐ หรือข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเอกชน

3) หน่วยงานของรัฐ

หมายถึง ราชการส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาค ราชการส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ ส่วนราชการสังกัดรัฐสภา ศาลเฉพาะในส่วนที่ไม่เกี่ยวกับการพิจารณาพิพากษาคดี องค์การควบคุมการประกอบวิชาชีพ หน่วยงานอิสระของรัฐ และหน่วยงานอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

4) เจ้าหน้าที่ของรัฐ

หมายถึง ผู้ซึ่งปฏิบัติให้แก่หน่วยงานของรัฐ

5) ข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล

หมายถึง ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับสิ่งเฉพาะตัวของบุคคล เช่น การศึกษา ฐานะการเงิน ประวัติสุขภาพ ประวัติอาชญากรรม หรือประวัติการทำงาน บรรดาที่มีชื่อของผู้นั้นหรือมีเลขหมาย รหัส หรือสิ่งบอกลักษณะอื่นที่ทำให้รู้ตัวผู้นั้นได้ เช่น ลายพิมพ์นิ้วมือ แผ่นบันทึกลักษณะเสียงของคนหรือรูปถ่าย และให้หมายความรวมถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งเฉพาะตัวของผู้ที่ถึงแก่กรรมแล้ว เป็นต้น กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ข้อมูลข่าวสารนั้นจะต้องประกอบด้วย 2 สิ่ง จึงจะถือว่าเป็นข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล ได้แก่ 1) สิ่งเฉพาะตัวของบุคคล เช่น ฐานะการเงิน ประวัติการทำงาน ประวัติสุขภาพ ฯลฯ และ 2) สิ่งที่ทำให้รู้ตัวผู้นั้นได้ ได้แก่ ชื่อ นามสกุล เสียง ภาพ รหัสพันธุกรรม (DNA) ฯลฯ

ทั้งนี้ มาตรา 21 ของพระราชบัญญัตินี้ กำหนดไว้ว่า “บุคคล” หมายถึงบุคคลธรรมดาเท่านั้น ไม่รวมถึงนิติบุคคลที่เป็นบริษัทห้างร้านต่าง ๆ ดังนั้น กฎหมายฉบับนี้จึงให้ความคุ้มครองเฉพาะบุคคลธรรมดาเท่านั้น แต่บุคคลตามกฎหมายจะไม่ได้ได้รับความคุ้มครองในเรื่องข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล

การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการ

เนื่องจากจุดประสงค์สำคัญของพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 คือ การให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินการต่าง ๆ ของรัฐ ให้ครอบคลุมกว้างขวางมากที่สุด ดังนั้น พระราชบัญญัติฉบับนี้จึงได้กำหนดเป็นมาตรการเพื่อให้หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องดำเนินการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการ เพื่อให้ประชาชนได้รู้ โดยวิธีการต่อไปนี้

1. การนำข้อมูลข่าวสารของราชการตามที่กฎหมายกำหนด ลงประกาศในราชกิจจานุเบกษา หน่วยงานของรัฐนำข้อมูลข่าวสารที่สำคัญที่ประชาชนคนต้องรู้ ลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา เพื่อให้มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งเก็บเป็นหลักฐานในการอ้างอิงเพื่อประโยชน์ต่าง ๆ ทางกฎหมาย โดยข้อมูลข่าวสารที่หน่วยงานของรัฐต้องลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดไว้ จะต้องมิใช่ข้อมูลข่าวสารอย่างน้อย ดังต่อไปนี้

1.1 โครงสร้างและการจัดองค์กรในการดำเนินงาน

1.2 สรุปอำนาจหน้าที่ที่สำคัญและวิธีการดำเนินงาน

1.3 สถานที่ติดต่อเพื่อขอรับข้อมูลข่าวสาร หรือคำแนะนำในการติดต่อกับหน่วยงานของรัฐ

1.4 กฎ มติคณะรัฐมนตรี ข้อบังคับ คำสั่ง หนังสือเวียน ระเบียบ แบบแผน นโยบายหรือการตีความ ทั้งนี้ เฉพาะที่จัดให้มีขึ้นโดยมีสภาพอย่างกฎ เพื่อให้มีผลเป็นการทั่วไปต่อเอกชนที่เกี่ยวข้อง

1.5 ข้อมูลข่าวสารอื่นตามที่คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการกำหนด

2. การนำข้อมูลข่าวสารของราชการตามที่กฎหมายกำหนด ไปรวมและจัดไว้ให้ประชาชนเข้าตรวจดูได้ คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ กำหนดให้หน่วยงานของรัฐต้องจัดให้มีสถานที่เฉพาะ ที่ประชาชนสามารถเข้าไปตรวจดูได้โดยสะดวก รวมทั้งต้องมีดัชนีหรือรายการข้อมูลข่าวสาร ที่จะให้ประชาชนสามารถตรวจสอบรายการข้อมูลข่าวสารได้ด้วย ซึ่งเป็นไปตามมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 กล่าวโดยสรุปคือ หน่วยงานของรัฐทุกหน่วยงานต้องมี “ศูนย์ข้อมูลข่าวสารของราชการ” เพื่อให้บริการแก่ประชาชน ซึ่งหน่วยงานของรัฐต้องรวบรวมข้อมูลข่าวสารของราชการอย่างน้อยต่อไปนี้ ไว้ให้ประชาชนเข้าตรวจดูเมื่อใดก็ได้

2.1 ผลการพิจารณาหรือคำวินิจฉัยที่มีผลโดยตรงต่อเอกชน รวมทั้งความเห็นแย้งและคำสั่งที่เกี่ยวข้องในการพิจารณาวินิจฉัยดังกล่าว

2.2 นโยบายและการตีความ

2.3 แผนงาน โครงการ และงบประมาณรายจ่ายประจำปีของปีที่กำลังดำเนินการ

2.4 คู่มือหรือคำสั่งเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมีผลกระทบต่อสิทธิหน้าที่ของเอกชน

2.5 สิ่งพิมพ์ที่ได้มีการอ้างอิงถึงในราชกิจจานุเบกษา

2.6 สัญญาสัมปทาน สัญญาที่มีลักษณะเป็นการผูกขาดตัดตอน หรือสัญญาร่วมทุนกับเอกชนในการจัดทำบริการสาธารณะ

2.7 มติคณะรัฐมนตรีหรือมติคณะกรรมการที่แต่งตั้งโดยกฎหมาย หรือโดยมติคณะรัฐมนตรี ทั้งนี้ ให้ระบุรายชื่อ รายงานทางวิชาการ รายงานข้อเท็จจริง หรือข้อมูลข่าวสารที่นำมาใช้ในการพิจารณาไว้ด้วย

2.8 ข้อมูลข่าวสารอื่นตามที่คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารกำหนด

ทั้งนี้ ข้อมูลข่าวสารดังกล่าว หากมีส่วนต้องห้ามมิให้เปิดเผยตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 14 หรือมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ อยู่ด้วยให้ลบหรือตัดตอน หรือทำโดยประการอื่นใดที่ไม่เป็นการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารนั้น นอกจากนี้ ในการให้บริการข้อมูลนั้น หน่วยงานของรัฐอาจกำหนดหลักเกณฑ์เรียกค่าทำเนียมการขอสำเนาของข้อมูลข่าวสารของราชการได้ แต่จะต้องไม่เกินเกณฑ์กลางที่คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารกำหนด เว้นแต่จะมีกฎหมายเฉพาะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น

3. การเปิดเผยหรือจัดหาข้อมูลข่าวสารของราชการ ให้กับประชาชนที่มาขอเป็นการเฉพาะราย มาตรา 11 แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 กำหนดไว้ว่า ถ้ามีผู้มาขอข้อมูลข่าวสารอื่นใดของราชการ และคำขอนั้นระบุข้อมูลข่าวสารที่ต้องการในลักษณะที่อาจเข้าใจได้ตามควร ให้หน่วยงานของรัฐรับผิดชอบจัดหาข้อมูลข่าวสารนั้นให้แก่ผู้ขอ ในเวลาอันสมควร ดังนั้น การจัดข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนตามวิธีนี้ มีลักษณะเป็นการจัดข้อมูลข่าวสารให้กับผู้ขอเป็นรายกรณี ซึ่งแตกต่างกันตามความต้องการของแต่ละคน

ทั้งนี้ ข้อมูลข่าวสารที่ขอนี้ ไม่มีข้อจำกัดในเรื่องที่จะขอว่าจะขอเรื่องอะไร หากไม่เข้าข้อยกเว้นที่จะไม่เปิดเผยตามที่พระราชบัญญัติกำหนด ให้ถือเป็นหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐที่ต้องจัดหาให้ นอกจากนี้ ต้องเป็นข้อมูลข่าวสารที่มีอยู่แล้วในสภาพที่พร้อมจะให้ได้ ไม่ใช่ต้องไปจัดทำ วิเคราะห์ รวบรวมสรุป หรือจัดให้มีขึ้นใหม่ หรือหากจะจัดทำขึ้นใหม่ก็ได้ แต่ต้องเป็นไปเพื่อการพิทักษ์คุ้มครองสิทธิประโยชน์ของประชาชน ไม่ใช่เพื่อประโยชน์ทางการค้า ซึ่งหน่วยงานสามารถเก็บค่าบริการได้ตามที่เห็นสมควร

4. การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นเอกสารประวัติศาสตร์

มาตรา 26 แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 กำหนดว่า ข้อมูลข่าวสารของราชการที่หน่วยงานของรัฐไม่ประสงค์จะเก็บรักษา หรือมีอายุครบกำหนดนับแต่วันให้เสร็จสิ้นการจัดให้มีข้อมูลข่าวสารนั้น ให้หน่วยงานของรัฐส่งมอบให้แก่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร หรือหน่วยงานอื่นของรัฐตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา เพื่อคัดเลือกไว้ให้ประชาชนได้ศึกษาค้นคว้า ซึ่งกำหนดเวลาที่ต้องส่งข้อมูลข่าวสารของราชการตามที่กล่าวมาแล้วนั้น มีดังนี้

- ข้อมูลข่าวสารของราชการตามมาตรา 14 (ข้อมูลข่าวสารของราชการที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อสถาบันพระมหากษัตริย์) เมื่อครบ 75 ปี

- ข้อมูลข่าวสารของราชการตามมาตรา 15 (ข้อมูลข่าวสารของราชการที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอาจใช้ดุลพินิจมีคำสั่งไม่ให้เปิดเผย) เมื่อครบ 20 ปี

ทั้งนี้ กำหนดเวลาดังกล่าวอาจขยายออกไปได้คราวละ 5 ปี ตามกรณีที่กำหนดไว้ในมาตรา 26 แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า โดยหลักการแล้วประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการได้ทั้งหมด ในช่วงเวลาต่าง ๆ เพราะข้อมูลข่าวสารบางเรื่องไม่สามารถเปิดเผยได้ในช่วงเวลาหนึ่ง แต่ท้ายที่สุดก็จะสามารถเปิดเผยได้ โดยสรุปแล้ว ประเภทของข้อมูลข่าวสาร แบ่งได้เป็น

1. ข้อมูลข่าวสารที่เปิดเผยได้ ได้แก่

- ข้อมูลข่าวสารที่ลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา ตามมาตรา 7
- ข้อมูลข่าวสารที่หน่วยงานจัดไว้ให้ประชาชนเข้าตรวจดู ตามมาตรา 9
- ข้อมูลข่าวสารที่มีการร้องขอให้เปิดเผยตามมาตรา 11

2. เอกสารประวัติศาสตร์ ตามมาตรา 26

3. ข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล (หมวด 3)

คือ ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับสิ่งเฉพาะตัวของบุคคลและสิ่งที่ทำให้รู้ตัวผู้นั้นได้ โดยมาตรา 23 ได้กำหนดหน้าที่และแนวทางปฏิบัติสำหรับหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลในความควบคุมดูแล ดังนี้

- ต้องจัดให้มีข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลเพียงพอที่เกี่ยวข้องและจำเป็น เพื่อการดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์เท่านั้น และยกเลิกการจัดให้มีระบบดังกล่าวเมื่อหมดความจำเป็น (มาตรา 23(1))

- ต้องพยายามเก็บข้อมูลข่าวสารจากเจ้าของข้อมูลโดยตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่จะกระทบถึงประโยชน์ได้เสียโดยตรงของบุคคลนั้น (มาตรา 23(2))

- จัดให้มีการพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา และตรวจสอบแก้ไขให้ถูกต้องอยู่เสมอ (มาตรา 23(3)) โดยไม่ได้ลงในรายละเอียด แต่เป็นข้อมูลเกี่ยวกับ ประเภทของบุคคลที่มีการเก็บข้อมูลไว้ ประเภทของระบบข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล ลักษณะการใช้ข้อมูลตามปกติ วิธีการขอตรวจดูข้อมูลข่าวสารของเจ้าของข้อมูล วิธีการขอให้แก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อมูล และแหล่งที่มาของข้อมูล

- ต้องตรวจสอบแก้ไขข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลในความรับผิดชอบ ให้ถูกต้องอยู่เสมอ (มาตรา 23(4))

- ต้องจัดระบบรักษาความปลอดภัยให้แก่ระบบข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลตามความเหมาะสม เพื่อป้องกันมิให้มีการนำไปใช้โดยไม่เหมาะสม หรือเป็นผลร้ายต่อเจ้าของข้อมูล (มาตรา 23(5))

ทั้งนี้ ในมาตรา 25 ระบุไว้ว่า บุคคลมีสิทธิที่จะได้รู้ถึงข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับตน โดยทำหนังสือคำขอไปยังหน่วยงานของรัฐที่ควบคุมดูแลข้อมูลข่าวสาร และหน่วยงานของรัฐต้องให้บุคคลนั้น หรือผู้กระทำการแทนบุคคลนั้น ได้ตรวจดูหรือได้รับสำเนาข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับบุคคลนั้น ซึ่งหากเห็นว่าข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลนั้นไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง ก็มีสิทธิยื่นคำขอเป็นหนังสือให้หน่วยงานของรัฐที่ควบคุมดูแลข้อมูลข่าวสาร แก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือลบข้อมูลข่าวสารส่วนนั้นได้ ซึ่งหน่วยงานของรัฐต้องพิจารณาคำขอดังกล่าวและแจ้งให้บุคคลนั้นทราบด้วย

4. ข้อมูลข่าวสารที่อาจไม่ต้องเปิดเผยก็ได้ ได้แก่

4.1 ข้อมูลข่าวสารของราชการที่ห้ามมิให้เปิดเผย ตามมาตรา 14 คือ ข้อมูลข่าวสารที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งพระราชบัญญัติกำหนดว่าจะเปิดเผยมิได้ โดยไม่มีข้อยกเว้นให้ไปพิจารณาในดุลพินิจซึ่งน้ำหนักทั้งสิ้น

4.2 ข้อมูลที่หน่วยงานของรัฐอาจมีคำสั่งมิให้เปิดเผย ตามมาตรา 15 คือ ข้อมูลที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอาจใช้ดุลพินิจเพื่อมีคำสั่งไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารก็ได้ โดยคำนึงถึงการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายของหน่วยงานของรัฐ ประโยชน์สาธารณะ และประโยชน์ของเอกชนที่เกี่ยวข้องประกอบกัน ซึ่งข้อมูลดังกล่าว ได้แก่

- ข้อมูลข่าวสารที่การเปิดเผยจะกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หรือความมั่นคงในทางเศรษฐกิจหรือการคลังของประเทศ (มาตรา 15(1))

- ข้อมูลข่าวสารที่การเปิดเผยจะทำให้การบังคับใช้กฎหมายเสื่อมประสิทธิภาพ หรือไม่อาจสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้ ไม่ว่าจะเกี่ยวกับการฟ้องคดี การป้องกัน การปราบปราม การทดสอบ การตรวจสอบ หรือการรู้แหล่งที่มาของข้อมูลข่าวสารหรือไม่ก็ตาม (มาตรา 15(2))

- ความเห็นหรือคำแนะนำภายในหน่วยงานของรัฐ ในการดำเนินการเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แต่ทั้งนี้ ไม่รวมถึงรายงานทางวิชาการ รายงานข้อเท็จจริง หรือข้อมูลข่าวสารที่นำมาใช้ในการทำความเข้าใจหรือคำแนะนำภายในดังกล่าว (มาตรา 15(3))

- ข้อมูลข่าวสารที่เปิดเผยแล้วอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิต หรือความปลอดภัยของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง (มาตรา 15(4))

- ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับรายงานแพทย์ หรือข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล ซึ่งการเปิดเผยจะเป็นการรุกรานสิทธิส่วนบุคคลโดยไม่สมควร (มาตรา 15(5))

- ข้อมูลข่าวสารของราชการที่มีกฎหมายคุ้มครองมิให้เปิดเผย หรือข้อมูลข่าวสารที่มีผู้ให้มาโดยไม่ประสงค์ให้ทางราชการนำไปเปิดเผยต่อผู้อื่น (มาตรา 15(6))

- ข้อมูลข่าวสารอื่นตามที่มีการกำหนดในพระราชกฤษฎีกาเพิ่มเติม (มาตรา 15(7))

ทั้งนี้ หากเจ้าหน้าที่ของรัฐเห็นว่า การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการใดอาจมีผลกระทบต่อประโยชน์ได้เสียของผู้อื่น จะต้องสอบถามความคิดเห็นจากผู้ถูกระทบเสียก่อน โดยให้ผู้นั้นเสนอคำคัดค้านภายในเวลาที่กำหนด ซึ่งต้องไม่น้อยกว่า 15 วัน นับตั้งแต่วันที่ได้รับแจ้ง ซึ่งผู้ถูกระทบมีสิทธิคัดค้านการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารนั้นได้ โดยทำเป็นหนังสือถึงเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้รับผิดชอบ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวเป็นไปตามมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้

4.3 ข้อมูลที่เป็นความลับตามมาตรา 16 โดยมาตราดังกล่าวได้ให้อำนาจคณะรัฐมนตรีออกระเบียบว่าด้วยการรักษาความลับของทางราชการ พ.ศ. 2544 โดยดูควบคู่ไปกับระเบียบว่าด้วยการรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ พ.ศ. 2517 ในส่วนที่ว่าด้วยเอกสารข้อมูลข่าวสารลับซึ่งกำหนดไว้อย่างชัดเจน โดยไม่ขัดกับระเบียบว่าด้วยการรักษาความลับของทางราชการ พ.ศ. 2544

องค์การที่เกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 ได้แก่

1. คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ (หมวด 5)

มีอำนาจหน้าที่ในการสอดส่องดูแล และให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐและหน่วยงานของรัฐ ในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ และให้คำปรึกษาแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือหน่วยงานของรัฐ เกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ตามที่ได้รับคำขอ รวมทั้งอำนาจหน้าที่อื่น ๆ ตามที่กำหนดไว้ใน มาตรา 28 แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ ซึ่งโดยสรุปแล้ว คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการมีหน้าที่เพียงการพิจารณาและให้คำแนะนำ โดยไม่มีอำนาจบังคับหรือสั่งการใด ๆ ดังนั้น หากเกิดการร้องเรียนเนื่องจากได้รับความเสียหายจากการเปิดเผย/ไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสาร ก็เป็นสิทธิของผู้ได้รับความเสียหายที่จะไปฟ้องดำเนินคดีตามกฎหมายต่อไป

2. คณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร (หมวด 6)

มีอำนาจหน้าที่พิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่ง มิให้เปิดเผยข้อมูลข่าวสารตามมาตรา 14 หรือ มาตรา 15 หรือคำสั่งไม่รับฟังคำคัดค้านตามมาตรา 17 และคำสั่งไม่แก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือลบข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล ตามมาตรา 25 โดยการแต่งตั้งคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารนั้น ให้แต่งตั้งตามสาขาความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ของข้อมูลข่าวสารของราชการ ซึ่งในปัจจุบัน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารแล้วจำนวน 5 คณะ ได้แก่ ข้อมูลข่าวสารด้านความมั่นคงของประเทศ ด้านเศรษฐกิจและการคลังของประเทศ ด้านการแพทย์และสาธารณสุข ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี อุตสาหกรรม และการเกษตร และ ด้านการบริหารราชการแผ่นดิน การสังคม และการบังคับใช้กฎหมาย สำหรับ “ศูนย์ข้อมูลข่าวสารของราชการ” ซึ่งเป็นสถานที่ที่หน่วยงานของรัฐจัดรวบรวมข้อมูลข่าวสารไว้ให้ประชาชนเข้าค้นหาข้อมูลข่าวสารของราชการได้เอง ซึ่งเป็นไปตามมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 นั้น มีหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการจัดทำศูนย์ข้อมูลข่าวสารของราชการ ตามประกาศคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการจัดให้มีข้อมูลข่าวสารของราชการไว้ให้ประชาชนเข้าตรวจดู โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. สถานที่ตั้งของศูนย์ข้อมูลข่าวสาร

1.1 จัดตั้งภายในสำนักงาน โดยจัดเป็นศูนย์ข้อมูลข่าวสารในห้องใดห้องหนึ่งเป็นสัดส่วน แต่หากมีพื้นที่น้อย ก็จัดเป็นมุมหนึ่งของห้องในสำนักงานนั้น ซึ่งหากไม่สามารถเก็บข้อมูลข่าวสารไว้ได้ทั้งหมดในที่เดียวกัน ก็สามารถแยกเก็บไว้ต่างหากได้ แต่ต้องคำนึงถึงความสะดวกของประชาชนในการขอตรวจดูข้อมูลข่าวสารด้วย

1.2 จัดตั้งภายนอกสำนักงาน โดยจัดในห้องสมุดของหน่วยงานอื่นที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงได้ ทั้งนี้ ควรจัดทำป้ายชื่อ “ศูนย์ข้อมูลข่าวสารของ.....(ชื่อหน่วยงาน).....” ติดไว้ด้วย

2. การมอบหมายหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ

หน่วยงานของรัฐควรมอบหมายหน่วยงานย่อยเพียงหน่วยเดียว เป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินงานของศูนย์ข้อมูลข่าวสาร ไม่ควรแบ่งกระจายออกไปตามหน่วยงานต่าง ๆ และควรมีเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานนั้น รับผิดชอบโดยตรง

3. วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นภายในศูนย์ข้อมูลข่าวสาร

ควรจัดให้มีตู้หรือชั้นและแฟ้มสำหรับจัดเก็บเอกสารและดัชนีของข้อมูลที่จัดเก็บ โต๊ะและเก้าอี้สำหรับให้ผู้มาขอตรวจดูข้อมูลข่าวสาร

4. การจัดเก็บข้อมูลข่าวสารในศูนย์ข้อมูลข่าวสาร

4.1 ระบบการจัดเก็บข้อมูลข่าวสาร อาทิ การจำแนกข้อมูลตามหน่วยงานในสังกัดและหมายเลข (รหัส) ประจำข้อมูลข่าวสารนั้น การแยกข้อมูลข่าวสารออกเป็นหมวด/เรื่องตามมาตรา 9 (1) แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 การจัดลำดับตัวอักษรของเรื่องภายในแฟ้ม การจัดทำบัตรค้นประเภทข้อมูลข่าวสารและหมวด/เรื่องข้อมูล การจัดทำดัชนีข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น

4.2 การจัดทำแฟ้มบันทึกการขอตรวจดู และสำเนาเอกสารเพื่อเป็นสถิติการดำเนินการของศูนย์ข้อมูลข่าวสาร

5. การให้บริการข้อมูลข่าวสารในศูนย์ข้อมูลข่าวสาร เช่น

- แนะนำให้ประชาชนตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้นจากดัชนีที่ศูนย์ข้อมูลข่าวสารจัดทำไว้ เพื่อค้นหาข้อมูลข่าวสารตามที่ต้องการ

- ช่วยเหลือในการให้คำแนะนำและค้นหาข้อมูลข่าวสารให้ประชาชน

- เมื่อประชาชนขอถ่ายสำเนาเอกสารที่ขอตรวจดู เจ้าหน้าที่จะดำเนินการถ่ายสำเนาให้โดยคิดค่าธรรมเนียม เช่น ขนาดกระดาษ A4 หน้าละไม่เกิน 1 บาท เป็นต้น

- หากประชาชนต้องการให้รับรองสำเนาถูกต้อง เจ้าหน้าที่จะคิดค่าธรรมเนียมอัตราค่ารับรองละไม่เกิน 5 บาท

สำหรับข้อมูลข่าวสารที่ต้องจัดเตรียมไว้ให้พร้อมในศูนย์ข้อมูลข่าวสาร เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าตรวจดูได้ ซึ่งเป็นไปตามมาตรา 9 ตามที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น สามารถสรุปได้อีกครั้งว่า ศูนย์ข้อมูลข่าวสารของราชการต้องมีข้อมูลอย่างน้อย ต่อไปนี้

1. ผลการพิจารณาหรือคำวินิจฉัยที่มีผลโดยตรงต่อเอกชน รวมทั้งความเห็นแย้งและคำสั่งที่เกี่ยวข้องในการพิจารณาวินิจฉัยดังกล่าว

2. นโยบายและการตีความ

3. แผนงาน โครงการ และงบประมาณรายจ่ายประจำปีของปีที่กำลังดำเนินการ

4. คู่มือหรือคำสั่งเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมีผลกระทบต่อสิทธิหน้าที่ของเอกชน

5. สิ่งพิมพ์ที่ได้มีการอ้างอิงถึงในราชกิจจานุเบกษา
6. สัญญาสำคัญของรัฐ :- สัญญาสัมปทาน สัญญาที่มีลักษณะเป็นการผูกขาดตัดตอน หรือสัญญาว่าร่วมทุนกับเอกชนในการจัดทำบริการสาธารณะ
7. มติคณะรัฐมนตรีหรือมติคณะกรรมการที่แต่งตั้งโดยกฎหมาย หรือโดยมติคณะรัฐมนตรี
8. ข้อมูลข่าวสารอื่นตามที่คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารกำหนด เช่น ประกาศจัดซื้อจัดจ้าง และผลการพิจารณาจัดซื้อจัดจ้าง